

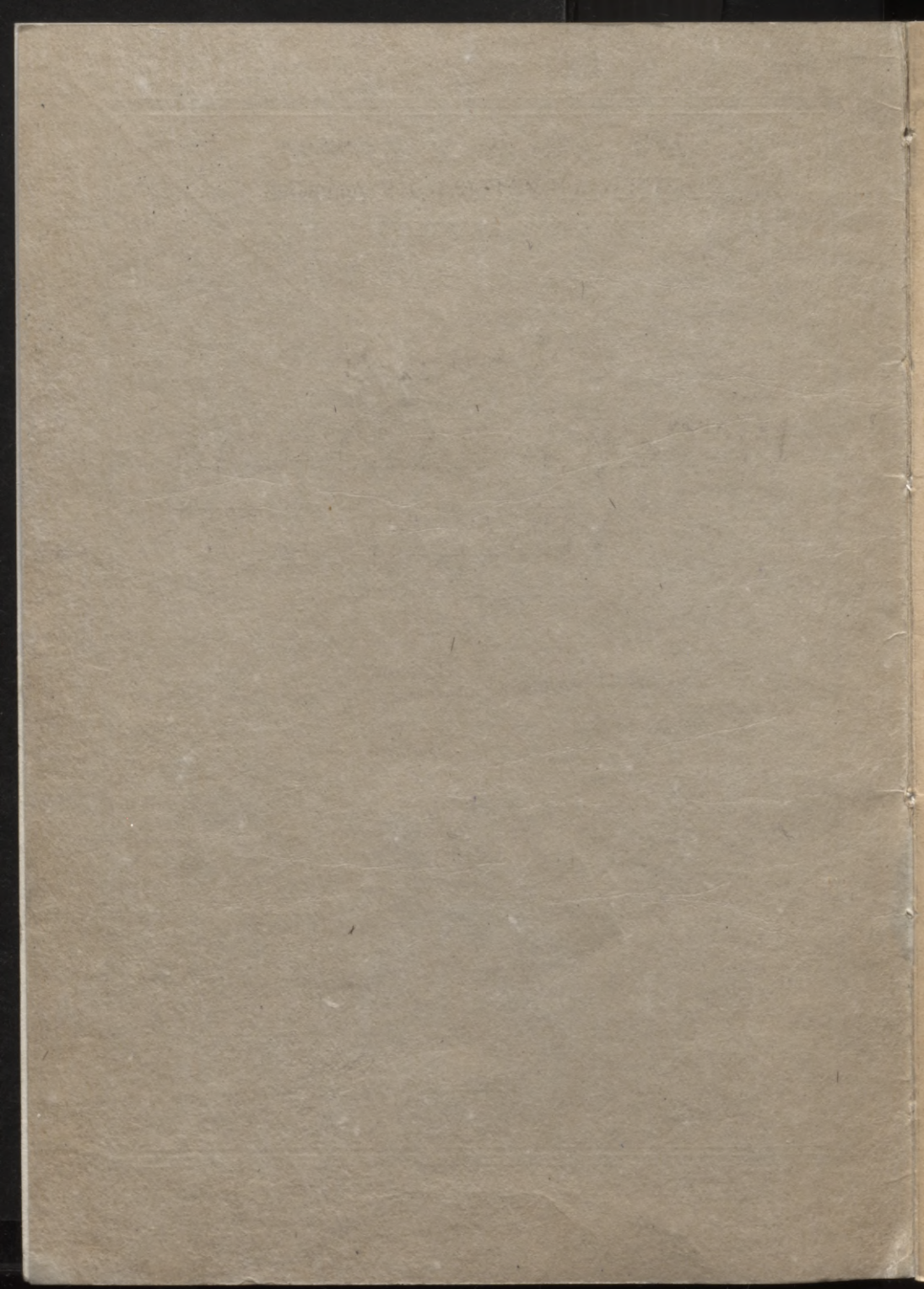
DR. ARCH. P. KAMPE
LATVIJAS UNIVERSITĀTES PROFESORS

RĪGAS
PĒTERA BAZNĪCAS
VĒSTURE

AR 8 ATTELIEM

RĪGĀ, 1937. GADĀ

L-796

L
72

DR. ARCH. P. KAMPE
LATVIJAS UNIVERSITĀTES PROFESORS

RĪGAS
PĒTERA BAZNĪCAS
VĒSTURE

AR 8 ATTELIEM

GRĀMATU APGĀDniecība A. GULBIS

RĪGĀ, 1937. GADĀ

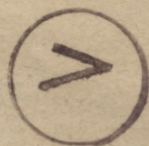
L-1
B-1

Atsevišķs novilkums no Latviešu
Konversācijas Vārdnīcas 125. burtn.

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

80-34.151

p2nb. 16. II 99.
0309069596

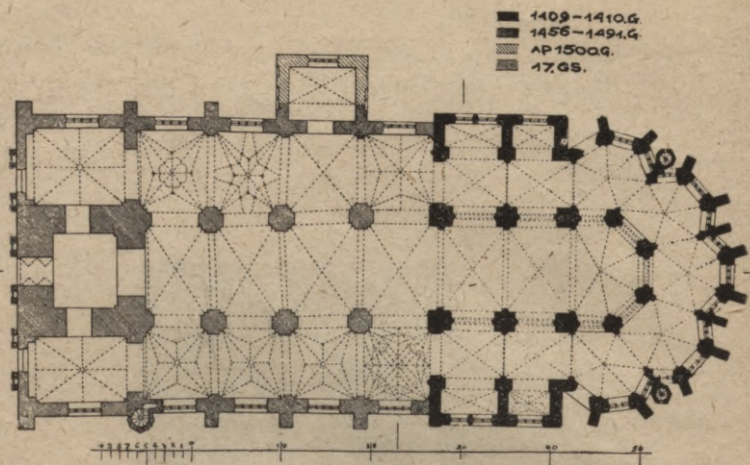

Pēterā baznīca Rīgā no da.

Pēterā baznīca Rīgā kā galvenā b. veltīta pilsētas patronam Sv. P-im. Dokumentos P. b. pirmoreiz minēta 1209, kad Jersikas kārālis Visvaldis (sk.) P. b-as pagalmā nodeva savu valsti Rīgas bīskapam Albertam un saņēma to atpakaļ kā karogu lēni. Tā kā 1215 šo b-as ēku lielais ugunsgrēks bij saudzējis, tad, šķiet, tā bijusi celta no akmens. 1295 jūlijā kādā R-as līgumā ar ordeni nolēma, ka pie b-as būtu celams mūris, kas atdalītu b-as zemi no ordeņa pils, t. s. Vitenšteina, tagadējā Sv. Gara konventa vietā; tā tad b. at-

radusies tagadējā vietā. R-as sadursmē ar ordeni P. b-as tornā jumtu nojauca, atbrīvotā platformā uzstādot katapultas ordeņa pils apšaudīšanai. Tas arī rāda, ka tornis un b-as ēka bijuši no akmens. No 1353 ir ziņas, ka P. b-as tornī pastāvīgi bijis sargpostenis (*guarda in turri sancti Petri*), kas ziņoja par ugunsgrēkiem un R-ai draudošām briesmām. Ķesteris ar b-as t. s. darba zvanu (*campana laboris*) darbīdīnās ziņoja darba sākumu un beigas. T. s. garais zvans (*campana longa*) kalpojis laikam vie-

1. Pēteris baznīcas plāns (1892).

nīgi b-as vajadzībām. Tornī bij novietots arī 1. publiskais pulkstenis (minēts jau 1352). P. b-as laukumu no seniem laikiem mazāk turīgi draudzes locekļi, kas nespēja iepirkt kapa vietu b-as iekšienē, izlietoja par kapsētu. Laukumam da-os uz Bagātnieku (tagad Grēcinieku) ielas pusi atradās viena no vecākām R-as mācības iestādēm — P. b-as skola. 1409 P. b-as torņa jumtu no jauna pārklāja ar svina plāksnēm, kas liecina par torņa jumta nelielo slīpumu. 1431—32 par torņa izlabošanu, akmeņiem, kalķiem un svinu izdotas pavisam 220 mārkas un 7 zolotņiki. Šī summa liek domāt, ka tornis tad tiecis paaugstināts. 1437 kāds krāsootājs saņēmis par P. b-as torņa mazā putna nokrāsošanu 2 mārkas, ar ko laikam domāts torņa gailis. 15 g. s. sākumā rāte nolēma P. b-u uzcelt no jauna plašāku (iesākta 1409 ar lielu altāra telpas celtni). B-as celšanai uzaicināja meistarū Johanu Rumešotelu (*Rumeschottel*) no Rostokas ar 2 palīgiem: dēlu Karstenu un kādu meistarū Indriķi Hauerbeki

(*Hauerbecke*); būvrēķinos vēl minēts mūrnieku meistars Melnais Klāvs (*Swarle Claves*). Rumešotels b-as celtni bij paredzējis kā 3-jomu baziliku ar šauru šķērsjomu un monumentālu poligonālu altāra telpu, pēdējo arī kā 3-jomu baziliku visās daļās vienlīdzīgā augstumā un platumā kā draudzes telpu. Altāra telpā sāņjomus izbūvēja ejas veidā koncentriski ap poligonālo v. kodolu — kora galveno daļu, katra no altāra telpas 5 ārējām sienām paplašinājās ar poligonāli izveidotām nišām blakus altāru uzstādīšanai (1. un 2. att.). Tāds altāra telpas iekārtojums no Francijas caur Meklenburgu tagad pārnāca uz R-u. Rumešotelam par paraugu noderēja Rostokas Sv. Marijas b. 1409—10 Rumešotels paspēja pabeigt P. b-as vareno pagarinājumu 2 traveju apjomā līdz nodomātā šķērsjoma pievienošanas vietai. Kādā altāra telpas piebūvē atradās sakristeja (laikam tagadējā vietā), kur vēlāk uzglabāja b-as grāmatas un citus dokumentus, kur tie b-as ugunsgrēkos 1677 un

2. Pēteris baznīcas Rumešotela būvmets arhitekta V. Bokslafa rekonstrukcijā.

1721 palikuši neskarti. Altāra telpas būvei izlietoti ap 200000 kriegļu. Ordeņa lielā neveiksme Tannenbergas kaujā (1410) un jaunas ķildas ordeņa mestra un R-as virsbīskapa starpā apturēja P. b-as monumentālo būvdarbu. Ari jau pabeigto daļu nevarēja nodot lietošanai, jo virsbīskaps Jānis V (sk.), kam bij tiesība

b-u iesvētīt, kopš 1403 bij ārzmēs; tikai 1419 to izdarīja Jānis VI (sk.). Visu laiku blakus jaunajai altāra celtnei pastāvēja vecais dievnams, un tikai 1456 ķēnās pie jaunas draudzes telpas celšanas. Naudas trūkuma dēļ atmeta Rumešotela domāto šķersjoma būvi (2. att.) un pievienoja 3-jomu bazilikālo draudzes telpu vienkāršotā un apmēros reducētā veidā tieši altāra telpai (sk. att. 1. sēj. 1974. lp.). Altāra telpas ārējās sienās vēl tagad saredzamas Rumešotela domātā šķersjoma pievienošanas vietas. Draudzes telpai ir 4 traveju garums. V. jomam paturēja Rumešotela būvplānā paredzēto 10 m. platumu un apm. 30 m. augstumu, bet sāņjomas (sk. att. 11. sēj. 21489.—90. lp.) starp ārsienu pilāriem būvplānā paredzēto kapellu rindu blakus altāru novietošanai atmeta un to vietā cēla sāņjomus: ne kā 2 pirmos travejos pie altāra telpas 5,25 m., bet 8—9 m. platumā. Kā R-as Doma baznīcai (sk.), tā arī P. b-as draudzes telpas plāna veidojumā manāms neliels novirzījums no telpas garuma ass uz drēm (1. att.). Spriežot pēc pirmajiem 2 travejiem blakus altāra telpai, bij paredzēti arī draudzes telpas pārējos travejos v. joma un sāņjomu sienās 1 platāka loga vietā 2 šaurāki. Tādi logi būtu augstajā iekštelpā devuši vairāk gaismas un savās slaidākās proporcijās vairāk atbilduši vispārējām b-as arhitektoniskām formām. Atjaunojot b-u pēc 1721 ugunsgrēka, aizmūrētas abos sāņjomas logu apakšējās daļas, gaismas iekļūšanu b-as iekštelpā vēl vairāk samazinot. Pie jaunceltās draudzes telpas 1. pilāra v. joma z. pusē atradās kancele. Z. sāņjomā starp kontrforsiem vēlāk iebūvēta 2. sakristeja, ko sauc par ģērbkambari (*Gerbekammer*), gan ligavās kambari (*Brautkammer*). B-as jomu ceļot, laikam, pietrūka

naudas, jo tikai 1465 P. bazilikas būvi atkal enerģiskāk uzsāka un gadu pēc tam nobeidza. Kā b-as pēdējā daļa starp 1466—91 celts zvanu tornis. P. b-as torņa celšanā sevišķi nopelni, kā tas 1491 torņa bumbā ievietotā dokumentā atzīmēts, *Jasperam Lindem* (sk.). Zvanu tornis bij novietots b-as r. puses vidū. Torņa z. pusē stūrī starp torni un jomu bij iebūvēta visu Dieva svēto kapella ar altāri, kurus 1487 par saviem līdzekļiem bij licis celt birģermeistars Pēteris Hinriks; pretējais stūris torņa d. pusē palika brīvs. Kā visās gotiskā laikmeta z. zemju b-as, arī P. b-a ārējās un iekšējās neapmestās sienas rāda lielos, tumši sarkanos kriegelus. Tikai nedaudzas daļas bij apmestās, piem., iekšējās telpas velvju laukumā, galvenās dzegas loka frīzes fons un torņa 4 zelma laukumu seklās nišas. Vāpētus kriegelus lietoja taupīgi, piem., altāra telpas v. joma logu ārējam aptvaram un jau minētās galvenās dzegas smailloku frīzei. Joma arhitektūrai trūkst altāra celtnes meistarības. Uz plānā krustveidīgiem pilāriem balstītie neprofilētie arkādu loki nes v. joma sienas. Iekštelpā šīm sienām trūkst ritmiska sadalījuma, ko gan uzrāda altāra telpas sienu laukumā. Arī būvtechniskā ziņā b-as joma un torņa celtnē nesasniedz altāra telpas augsto veidošanas prasmi. Laikam torņa trūcīgā tehniskā izpildījuma dēļ tornis sagāzās 1666, tādēļ arī v. joma sienas augšējās daļas zr. galā redzamas mūra plaisas, ko 1847 mēģināja novērst, ievēlnot 2. zemāk novietotu loku. Simmetrijas dēļ ievilkts līdzīgs loks arī starp abiem r. iepretējiem pilāriem. Torņa pabūvē 5 smailloku frīzes dažādos augstumos atzīmēja torņa atsevišķu stāvu grīdas augstumu, un augstās logu aillas padarīja dzīvākus tā sienu laukumus. Mūra pabūvi noslēdza augšā uz visām 4

pusēm stāvi zemiņu trijstūrī, pār kuriem lielā augstumā slaida 8-šķautņaina jumta piramida (3. att.). Viss torņa augstums 133 m. Torņa piramidas ārpusē zem aizsargjumta r. frontes pusaugstumā karājās zvans (3. att.), kā tagad R-as Jēkaba baznīcā (sk.).

3. Pēterā baznīcas skats no dr-iem (ap 1547)

1554 arī torņa a. pusē ierīkoja torņa ārpusē 2. tādū zvanu. Turpmākā, gandrīz 500 gadu pastāvēšanas laikā P. b. tikai nedaudz pārveidota. Iznēmums ir tornis, kas pēc sagāšanās 17 g. s. beigās baroka stila formās celts pilnīgi jauns. No citiem pārgrozījumiem jāmin kādas blakus durvis pretī rātes soliēm, kuras pēc 1458 aizmūrētas; pilsētu ielencot 1656—1700 un 1709/10 no lielgabalu bumbām izpostīti daži velvju laukumi, un 1677 b-as ugunsgrēkā iebrukuši visi v. joma velvju laukumi; sājumu velvju laukumi vēlāk no jauna ievilvēti (sk. att. 11. sēj. 21489.—90. lp.), bet v. joma velves izveido-

tas no dēliem. Iekštelpas sienu laukumi 18 g. s. beigās bij nokalkoti (6. att.), bet 1885 par rātes atvēlētiem 2000 rubliem tos apmetā. Jau 1465 b-ā bij ērģeles; 1520 to vietā ērģeļu taisītājs Baltazars par 200 mārķām darināja jaunas. 1416 melngalvjī darināja P. b-ai sevišķu altāri dvēseļu mesai, un 1484 lika darināt d. sājumā aiz rātes soliēm, nesēju altārim pretī altāri Sv. Jurim, Maurīcijam, Franciskam un Reinoldam. 1460 nesēju sav-ba bij likusi R-as krāsotāju meistaram P. Hāzem pagatavot savam altārim altāra gleznu ar Sv. Pēteru, Erasma un Kristapa attēlu. 1479 blakus līgavas kambarim z. sājuma r. galā bij kāda Marijas kapella, ko bagātīgi izgreznoja Višu, Meiju un Kampenhauzenu ģimenes. 1521—22 šai kapellai Dīrers (sk.) gleznojis altāra gleznu. Reformācijas sākumā P. b-ā bij 20 svēto altāru (altāra telpā: Eligija, Jāņa, Jēkaba; altāra telpas d. pusē: Andreja, Trijādības, Stefana, Brigītas, Antōnija, Matīsa, Ludigera, Nikolaja; v. jomā: Margarietas, Pētera; z. puses blakus jomā: Annas, Vilipa, Jēkaba un Valpurģa, Jura, 3 ķēniņu, Bērtuļa, Krispiāna, Krispiniāna; d. puses blakus jomā Māras un Pestītāja miesu altāri.* 1522 P. b-as altāra telpā rātes un namnieku priekšstāvju klātbūtnē notika Knopkes (sk.) disputs ticības jautājumos. Reliģiskās reformācijas fanātismā, jo P. b. bij kļuvusi evaņģeliska, pūlis nopostīja altārus, iznīcināja svētbildes un citus b-as mākslas darbus, sevišķi 8. 8. 1524, kad starp citu minēts, ka bilžu grāvēji mēģinājuši noraut augsti (varbūt kādā nišā virs galvenās ieejas) stāvošo sv. P. tēlu. 1538 stāvo torņa piramidu no jauna pārsedza ar vara plāksnēm. 1596 rātes uzdevumā lējis Ansis Meijers darināja lielo bronzas 7-žuburaino svečturi altāra galda priekšā. 1613 Melngalvju

s-bas vecākais Francis Verners dāvināja jaunu akmens kanceli, kas bij apzeltīta un darināta pa daļai no ģipša, pa daļai izcirsta no cieta akmens ar ciešanas vēstures attēlojumiem. Starp 1619 un 1621 Lielā ģilde lika galdnieku meistaram Henkelim (Hinkelim) darināt jaunus solus; 1622 arī Mazā ģilde lika sev pagatavot jaunus b-as solus. Altāra telpa bij atdalīta no draudzes telpas ar augstām bronzas margām, ko 1850 pēc pilsētas architekta J. D. Felsko (sk.) priekšlikuma nojauc un vēlāk lielāko daļu pārdeva; uzglabājusies vēl tikai apakšējā, vitnēm izgreznotā daļa (5. att.).

5. Bronzas altāra margas Pēterja baznīcā.

Augsti pār altāri uz kāda horizontāla balķa stāvēja liels krucifikss ar sērojošām Marijām abās pusēs. 16. 9. 1621 Hermanis Samsons, vēlākais Vidzemes superintendents, noturēja P. b-ā apsveikuma svētrunu Gustavam II Adolfam (sk.). 1656 b-a cieta no bumbām, caram Aleksejam Michailovičam aplencot Rīgu. 1657 mēra epidēmijā mirstība bij tik liela, ka P. b-as torņa zvans darbojās nedēļām bez pārtraukuma. 1666 pavasarī P. b-as torņa mūri novērotas plaisas; 9. 3. atsedza apdraudētā torņa pamatus un konstatēja, ka tie balstās vienīgi uz smiltīm. Tornis sabruka svētdien 11. 3. 1666 d.—da. virzienā, aprokot drupās 8 personas, to starpā torņa sardzi — rātes mūziķi un zvaniķi. Pēc katastrofas vecā mūra atliekas nojauc Jekaba Jostena (sk.) vadībā, kas 1669 atjaunoja bojāto

jumta krēslu virs v. joma. 19. 7. 1667 lika pamatakmeni jaunam tornim, tomēr līdz tā nobeigšanai pagāja vairāk nekā 20 gadu. Kopš 1671 torņa un r. fasādes būves mūrnieka darbus vadīja no Plēnas (Plön Holšteinā) R-ā ieceļojušais mūrnieku meistars Indriķis Hennekens (Hönneken). 1672 būvē kā mūrnieki bij nodarbināti kāds meistars Fricis, Andris Švāns, Jirgens Štrauchs un Pēteris Russ; 1678 minēti vēl akmeņkalis Indriķis Bange, Ciriāns Masts, Indriķis Rezemeijers un Johans Friše. 1674 tornim bij uzcelts 1. stāvs virs b-as jumta. 1676 Bindenšū (sk.) pagatavo zvana krēslu lielajam zvanam. — R-as ugunsgrēkā 21. 5. 1677 gandrīz jau pabeigtā torņa būve līdz ar visu b-u gāja bojā. Tā kā ugunsgrēkā bij iebrukusi v. joma velve, tad izdega arī b-as iekšiene. Bindenšū vadībā b-u steigdzīgi atjaunoja; 1679 uzcēla jumtu visapkārt b-ai. Logus b-ai dāvināja atsevišķas amatu sav-bas. 1678 galdnieku meistars Šīmanis Gerkens uzņēmās pagatavot jaunu koka kanceli ar koka izrotājumiem pēc vecās uguni bojā gājušās akmens kanceles parauga. Šis kanceles izgreznošanai prof. Henninga kundze dāvināja 60 grāmatas zelta plāksnišu (Feingold). Kanceli nokrāsoja un izrotāja ar bībeles pantiņiem krāsotājs Kords Meijers, kas arī d. sāņjomā jaunceltajām dziedātāju jeb studentu luktām uzgleznoja ciešanas stāstus. 1679 b-ai darināti no kodināta koka ar melnām listēm un izgrieztām augļu vitnēm izrotāti rātes soli, ko kokgriezējs Miķelis Brinkmanis izgreznoja ar 2 ģerboņu svečturiem; galdnieku meistars Šīmanis Gerkens pagatavoja 3 lielas b-as durvis; notārs Johans Frizens aizdeva b-ai harmoniju, tā ka 4. 9. 1679 b-u varēja sākt lietot. Ar 1680 pie b-as r. fasādes un torņa būves strādāja Hennekens ar 8 zēlīiem. 1679 Bin-

denšū pagatavoja 2 zvanu krēslus un 1680 uzvilka tornī jauno 1678 izlieto zvanu. 1681—82 b-as r. galā zem ērģelēm Bindenšū uzcēla t. s. lielās jeb namnieku luktas. Atslēdznieks Toms Vennekens izpildīja tām kalēja darbus tāpat kā t. s. studentu luktām. 1683 galdnieks Jirgens Tide izpildīja visus galdnieka darbus Hennekena jaunizbūvētā ligavu kapellā. B-as r. fasādi un torņa būvi pabeidza tikai 1690, un šai laikā rāte bij uzaicinājusi citu pēc cita 5 būvmeistarus iesniegt metus torņa būvei. Kā pirmais šim nolūkam bij aicināts no Libekas tēlnieks Georgs Teifels (*Teufel*) 1667. Jostens (1670) pagatavoja 2 plānus uz b-as jumta ceļamam mazam zvanu tornim, 1 no tiem ar 2 galerijām. 1670 no Kurzemes ieceltojušais pilsētas inženiera adjunkts maģistrs Johans Švenburgs iesniedza torņa metu. 1686 pilsētas inženieris Frīdrihs Statijs fon Dālenš iesniedza torņa metu, ko nolēma realizēt. Bet 2. 8. 1688 rātes sēdē, kuŗā piedalījās abas ģildes, Lielās ģildes vecākais Hermanis Harmss lika priekšā pārveidot vienkāršo un neproporcionālo b-as tornīti, apsolīdams sagādāt naudas līdzekļus no namniekiem. Bindenšū iesniedza 24. 8. 1688 torņa metu 3 dažādos atrisinājumos. 1. 9. 1688 rāte nolēma realizēt paša meistara sevišķi ieteikto metu ar kroni torņa smailē. Mets bij darināts pēc tai laikā Holandes būvniecībā parastiem torņiem ar galerijām, kur varēja novietot daudzus dažāda lieluma zvanu spēļu zvanus. Metā tornim bij 3 tādas harmoniski cita virs citas sakārtotas galerijas. Ierosinājumu šim ģenīālam metam Bindenšū būs guvis no Jostena meta, pie kuŗa viņš 4 gadus bij strādājis kā adjunkts. 1670 Švenburgam uzdeva pagatavot metu b-as r. fasādei ar ķieģeļu pilastriem, kas balstītos uz pakājiem un būtu vainagoti kapiteliem: tā tad b-as zel-

miņa tagadējā izskatā. Pēc Hennekena priekšlikuma metu grozīja tā, ka, uzceļot r. fasādi, arī pilastrus veidoja dabas akmeņi; arī visas fasādes dzegas darināja t. s. Gotlandes akmeņi, bet sienas no šejienes šūnakmens. 1686 P. b-as būvei piegādāti akmeņi no Salaspils un 1692 Kokneses akmeņu lautzuvēm; 1694 no akmeņu lautzuves pie vecā kalķu ceļa. Plāna izveidojumā torņa kvadrāts atradās ne vairs r. fasādes priekšā, bet iestarpināts b-as joma plānā, tā ka torņa r. puse saplūda ar b-as fasādi 1 sienas laukumā. Virs b-as ēkas zeltmiņa v. daļas paceļas torņa 2 stāvu mūra pabūve oktogonālas prizmas veidā. Visa P. b-as torņa pabūve 43,5 m. augsta. Bindenšū torņa smailē, spriežot pēc vēl uzglabājušās meta zīmējuma, 64,5 m. augsta. Tā tad viss tornis no ietnes līdz bumbai 110 m. 10. 5. 1690 uzlika gaili līdz ar bumbu torņa smailē. Techniskā ziņā tornis ir meistardarbs, jo ar 64,5 m. augsto torņa smalles koka konstrukciju tas ir pasaules rekorda sasniegums b-u celtniecībā. 1690 Kārlis XI (sk. Kārlis 23.) torņa pārsegšanai dāvināja 81900 kg. vara plākšņu. 1692 nokrāsoja torņa apakšējās koka daļas zaļā un augšējās sarkanā krāsā. 1695 virs b-as v. joma ugunsgrēkā iebrukušās mūra velves vietā uzcēla dēļu velvi, ko pārklāja ar apmetumu. 1696 Kārlis XI dāvināja P. b-ai Glika (sk.) latv. valodā tulkoto bibli. Bez v. portāla galvenam jomam pretim atradās b-as r. galā vēl 2 līdzīga lieluma blakus portāli kā ieejas sājnomos. Tirgotājs Klāss Misetēts testāmentā bij novēlējis kapitālu 3 dabas akmens portālu celšanai. 1686 akmeņkalis Ansis Valters Šmiselis pagatavoja portāliem metus. 1692 metus izstrādāja arī Bindenšū kopā ar mūrnieku meistaru Andreju Pētermani. 1692—94 Hennekens pagatavoja portālus pēc

atzītā Bindensū meta no Gotlandes akmens. Pie portāliem strādājuši cits pēc cita vairāki tēlnieki. Vispirms tēlnieks un kokgriezējs Johans Dāniēls Šaus bij pārnēmis no Hennekena visu 3 portālu darbus. Bet tā kā Šaus darbus vilcināja, to atlaida. Pēc tam tēlnieks Johans Gervīns no Libekas, līdz tam Šaua palīgs, uzņēmās pabeigt Šaua iesāktos portāla figūru. Kas izpildījis visus pārējos darbus, nav konstatējams. 1694 b-ā augstu virs altāra trelliņiem uzstādīja krucifiksu ar tēliem (laikam abas sērojošās Marijas). Kāds nepazīstams dāvinātājs pēc R-as ugunsgrēka bij novēlējis 60 dālderu P. b-ā ugunsgrēkā sadegušā krucifiksa atjaunošanai. 1688 šim darbam pieaicās pils tēlnieks Kristaps Mitelhauzens un tēlnieks Elija Rons. Darbu nodevā Ronam. Rons 1689 mira, darbu nenobeidzis. Darbu vēlējas uzņemties Šaus, kas bij pārnēmis Rona darbnīcu. Bet b-as tiesa nodeva krucifiksa pagatavošanu Mitelhauzenam. Tas darbu vilcināja. 12. 4. 1694 rātes uzdevumā tēlnieks Dītrichs Valters konstatēja, ka Mitelhauzens esot tēlu pavisam sabojājis un to nevarot izlabot, tāpēc ieteicams ņemt citu gabalu, ja ne liepas, tad priedes koka. 7. 6. 1694 Valteram pēc tā paša modeļa tika uzdots darināt 5 olektis (3 m.) augsto krucifiksu un 4 olektis (2.4 m.) augstus tēlus pie tā: oktobrī gatavo krucifiksu ar abiem sānu tēliem Bindensū uzstādīja uz šim nolūkam iemūrēta balkā. 1691 Hennekens b-as d. pusē līdz līgavas kambara koka žogam uzcēla mūri ar sienu arkādām. Tēlnieks Merkels (Merklijs) darināja virs 3 mūra portāliem pēc dotā meta frontonus (*Frontispicien*). 1694 Bindensū uzņēmās darināt koka vārtus abām pārējām ielām līdzīgi tiem, kādi bij citām ielām, un tēlnieks Jānis Botmers uzņēmās P. b-as ieliņas (*an St. Peters*

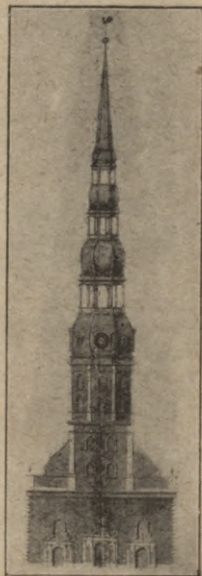
Stegel) abās vārtu pusēs darināt izrotājumus. 1694 pulksteņu taisītājs Ludvigs Martini uzņēmās par 1250 dālderiem pagatavot jaunu torņa pulksteni. 1695 pilsētas lēdžs Gerhards Meijers izlēja torņa pulkstenim 2237 kg. smagu zvanu. 1695 birģermeistars Ansis Dreilings dāvināja b-ai zvanu spēli, ko par 8000 dālderiem lika Amsterdamā darināt meistaram Klaudijam Fremijam. 1697 to uzstādīja. Zvanu spēle atskaņoja 2 korāļus: Kā spoži atspīd auseklis un Teic Dieva Kunga vārdu. 1683 birģermeistars Samsons dāvināja akmens kanceli, 1686 Anna Dreilinga, birģermeistara Dunteņa atraitne, marmora altāri. Dažādas personas P. b-ai dāvinājušas arī naudu svečturu iegādei, kas vēl tagad uzglabājušies. Vairākkārt b-ā iespēris zibens (1577, 1596, 1597 un 1608); pēdējās 2 reizēs zibens radīta uguns esot apdzēsta ar pienu. 1621 zibens nospēris P. b-as torni dežūrējošo pilsētas mūzikantu. — 10. 5. 1721 zibens atkal iespēra b-ā un tā nodega, lai gan ķeizars Pēteris I (sk.), kas tad bij R-ā, personīgi vadīja dzēšanas darbus. Ari Bindensū celtais tornis līdz ar zvaniem un zvanu spēli gāja bojā; dēļu velve virs v. joma iebruka un izdega arī b-as iekšiene ar izgriezumiem. Tikai a. sakristejas piebūve arī šoreiz palika neskarta. Jaunas b-as namdara darbus vadīja meistars Toms Buchums un mūrnieka darbus meistars Kristaps Meinerts. 1723 oktobrī celtnei uzlika jumtu, un pa daļai to pārklāja vara plāksnēm; nepārklāto daļu apsita dēliem. 1723 rudenī noslēdza līgumu ar kādu viru no Latgales par 100 balku atpludināšanu b-as v. joma velves pārsegšanai. 13 logus b-ai dāvināja atsevišķas amatnieku sav-bas, bet atslēgu un galveno durvju apkalumus atslēdznieks Jirgens Kristaps Grafe. 1723 rudenī no ugunsgrēkā izkusušā zva-

na atliekām pilsētas lējis Frīdrihs Kleins izlēja 4415,6 kg. smagu zvanu. Ugunsgrēkā bojāto altāri atkal izlaboja. 12. 1. 1724 b-u varēja atkal lietot. 1724 pulkstenītais Džons Konrads Nifelds uzņēmās darināt torņa pulksteni, ko varētu lietot arī zvanu spēlei. Pulkstenim bij paredzētas 10 vārpstas un kādi 20 riteni no 3 pēdām līdz 6 collām caurmērā un 1—2 asis garš pendelis. 1728 izlaboja ugunsgrēkā bojātos portālus, un kuņiem dažu tēlu galvas bij b-ā uzglabātas. Tad pat rātes kancelejas pārvalde un advokāti lūdza tiem ierīkot luktas d. sājnomā aiz gilžu vecāko sola. Metu luktām 1733 pagatavoja Buchums. 1729—34 ērģeļu būvētājs Gotfrīds Klosens par 4200 dālderiem uzbūvēja ērģeles ar 43 skaņošām balsīm. Ērģeļu prospektu pagatavoja tēlnieks Bergens (*Bergen*) Katrintālē. B-as tornis pēc ugunsgrēka bij pagaidām pārsegis ar lēzenu jumtu. 1733 fasādes dzegām no Gotlandes atveda akmens blūkus. Akmeņkaļa darbus tornim, pilastus, 5 kapitelus, joslas un galveno dzegu uzņēmās pagatavot akmeņkalis Gotfrīds Šreijers. Namdara darbus tornim un torņa ķīveres atjaunošanu pēc ugunsgrēka bojā gājušā parauga uzņēmās 1744 namdars Johans Heinrichs Vilberns (*Wülbern*), kas kopš 1737 bij saslimušā Buchuma palīgs un pēc tā nāves (1740) pēctecis. 1743 torņa celšanai piegādāja būvkokus un 3 gadu laikā nobeidza torņa noslēgumu, kas savā ārējā veidojumā maz atšķīrās no Bindensū celtā. Tornī uzlika gaili no iepriekšējā torņa. 1746—47 ziemā torņa ķiveri pārsedza vara plāksnēm. Ši vēl tagad pastāvošā koka torņa noslēguma augstums ir 69,6 m., mūra torņa pabūves — 45,4 m., tā tad viss torņa augstums, skaitot no ietnes līdz torņa bumbai — 115 m. jeb 120 m. vjl. (4. att.) Jau 1746 pamanīja

torņa noliekšanos uz vienu pusi. Pilsētā klīda baumas, ka tornis sašķiebies, bet Vilberns un tā padoma devējs Šellšlēgers apgalvoja, ka tornis labi būvēts un baumas nākot no skauģiem. Novirzījums no torņa v. ass uz zriem pēc 1925 mērijuma tomēr ir 0,8 m. Bij nodoms arī tagad valēja torņa galerijā atkal iebūvēt zvanu spēli, kam 1752

melngalvju vecākais Kārlis Fellmanis novēlēja 2000 dālderu. Bet tā kā zvannu spēle toreiz maksājusi 22000—35000 dālderu, tad Fellmana atstāto kapitālu nodeva labdarības iestādēm.

1753 uztādīja pilsētas lējeja Indriķa Birmāņa izlieto 294,84 kg.

4. Pēteris baznīcas r-mu fasāde (1790).

7. 1753 H. Birmāņa liets pulksteņa stundu zvans Pēteris baznīcā.

smago pulksteņa stundu zvannu. (7. att.) 1760—61 pārvei-

6. 1793 pēc K. Häberlanda meta celtā marmora kancele Pēteris baznīcā (1672. v. grebums).

doja veco marmora altāri; vispirms Bartolomejs Bergers svinā izlēja sv. vakarēdiena cilni; citus darbus nodeva no Dancigas R-ā ieceljošam koka tēlniekam Jēkabam Ernestam Maijeram. Maijers

pagatavoja altāra apakšdaļai 2 koka cilņus ar Vecās un Jaunās derības attēlojumiem, sānos 1,5 m. lielus apustuļu koka tēlus: pa labi — P., pa kreisi Jāņa; bez tam Maijers darināja vēl ar cheru-

biem greznotu lielu staru glōriju, ko novietoja augsti virs altāra. Ar 18. 12. 1772 senāta noteikumu Krievijā noliedza apbedīt miroņus b-ās. Ar to arī P. b-ā izbeidzās kapu vietu izdošana un epitafiju uzstādīšana, un arī daudz vecās kapa vietas un epitafijas nozuda. R-as rāte ierādīja kādu vietu smilšu kalnos, aiz Raunas vārtiem (*Rauen-Pforte*) kapsētas ierīkošanai, kur radās tagadējā t. s. vecā kapsēta. Šeit 1776 pēc namdaŗa Krāmera meta uzcēla mazu kapellu. Pēc tam vairākas ģimenes lika kapsētā uzcelt atsevišķus mauzolejus dzimtas kapiem. 1793 b. dabūja jaunu marmora kanceli. Jau 1774 Gertrūde fon der Horsta testamentā bij novēlējusi 1000 dālderu ērģeļu uzlabošanai un 4000 marmora kanceles darināšanai. 1788 Itālijā pagatavoja kancelei metu, ko Broce (sk.) pārstrādāja. 1789 būvmeistars Kristaps Hāberlands pagatavoja kancelei jaunus metus, ko gubernātors Beklaševs (Беклашевъ) apstiprināja realizēšanai. 1790 Hāberlands pagatavoja vēl metu kanceles uzejas portālam. Metu realizēšanu uzticēja Džovanni Baratam (*Baratta*), arhitektūras un tēlniecības prof. Livorno. Klasicisma formās veidotās kanceles atsevišķas daļas darinātas no balta, brūna, dzeltena un zaļa marmora; kāpnes un augšējās mahagonija durvis darinājis galdnieku meistars Fashauers. 1794 krāsotājs Hinerts izkrāsoja uz kanceles pilāra draperiju (6. att.). Pirms kanceles uzstādīšanas visā b-as iekšējā 1793 Hāberlanda vadībā izdārija remontu. Pirms b-as izbalsināšanas noņēma no sienām ģerboņus un epitafijas, nododot attiecīgām ģimenēm izlabošanai un atsvaidzināšanai; izmīrušo ģimeņu ģerboņus vairs nepiekāra. 1811 akmeņkalis Hāke izlaboja 3 baroka portālus: tēliem lika jaunus postamentus, un pagatavoja arī ap b-u vajadzīgos akmeņus stabi-

nus. 1813 pilsētas būvmeistars T. Šules izlaboja b-as torni un r. fasādi līdz ar portāliem, galdnieks Pēterss pagatavoja 3 priežu koka galvenās durvis. 1815 Mencendorfs uzcēla līgavas kambarim jaunu jumta krēslu. 1818 mūrnieku meistars Foss un namdaŗu meistars Pile atjaunoja b-as ģerbkambari. 1. 9. 1818 ķeizariene Marija Fjodorovna apmeklēja b-u; tādēļ b-ā piestiprināta zeltkāļa Vichmaņa darināta metalla piemiņas plāksne. 1832 baroka portālus b-as r. galā no jauna izlaboja un pēc tam ar eļļas krāsu nokrāsoja, kolonnas marmorējot. 1832 kapsētā nojaucā un aizbēra veco t. s. zaļo kapellu. 1847 notīrīja un nokrāsoja b-as ārējos mūrus un r. fasādi un kalto akmeņu fasādes dzegu papildināja ar cementu. 1849 pēc Felsko aizrādījuma uzcēla d. sājomā, preti kancelei, luktas. 1850 altāra telpā atjaunoja grīdu, pie kam Knopkes kapa plāksni, kas līdz tam atradās altāra priekšā, izņēma un iemūrēja altāra poligona a. sienā, kur tā vēl tagad. 1850 kanceles uzejai ietaisīja 2. durvis. 1851 Rozalija Stefani dāvināja 1000 rubļu jaunam altārim: pēc Felsko priekšlikuma ietēpa koka paneli 4 mūra pilārus zem ērģelēm. Jauno altāri 1853—54 par 2500 rubliem darināja koktēlnieks Kristiāns Stefans Kelnē pēc Kelnēs doma būvmeistara Vincenca Staca meta. Pie altāra atrodami apustuļu tēli darināti pēc Fišera (*Vischer*) Zebaldus kapa pieminēkļa bronzas figūrām Nirnbergā. 4 m. augstā un 2,35 m. platā altāra glezna, kas attēlo P. Vasarsvētku svētrunu Jerūzālemē, ir prof. Šteinles (*Steinle*) darbs. 1858 b-as a. galā nojaucā dažas vecas piebūves un to vietā iedēstīja kokus. 1859 b-ā iebūvēja apkurināšanas ierīci, kādam nolūkam izrakstīja no Kopenhagenas lietderīgas konstrukcijas un glīta izskata dzelzs krāsnis. Kap-

sētā pēc Felsko meta mūrnieku meistars Vills uzcēla kopēju apbedīšanas kapellu. 1866 b-ā ierīkoja gāzes apgaismošanu. 1875 pārsedza visu b-as jumtu slānekļa plāksnēm, ko piegādāja no *Welsch Slate Company* akmeņu lauztavas Anglijā. 26.—29. 6. 1873 1. latviešu vispārējo dziesmu svētku laikā b-ā notika gariģi koncerti. 1880 Aleksandra fon Berkholca dāvināja stikla gleznu, kas attēlo Kristus krustā sišanu, logam b-as d. pusē. Glezna darināta Minchenē stikla gleznotāja F. Ks. Cellera (*Zeller*) darbnīcā. Vēl 2 tai pašā darbnīcā darināts logus b-as d. sāņomā dāvināja 1886: 1. ar jūrā grimstošā Pētera attēlu — Johans Frīdrihs Šrēders (*Schröder*), Burtnieku pils īpašnieks, un 2., kas attēlo a. zemes ķēniņus pie Kristus bērniņa Betlēme — R-as melngalvju s-ba. 1879 b-u un sakristeju no jauna izkrāsoja. 1882 architekta Šmēlinga vadībā altāra telpā no jauna iestikloja 20 augšējos logus. 1883 iestikloja krāsotām rūtīm d. sāņjoma logus, kas atradās tuvāk ieejas portālam. 1884—86 Valķera firma Ludvigsburgā par 15000 rubliem piegādāja b-ai jaunas ērģeles ar 50 skanošām balsīm. Ērģeļu prospektu pēc Šmēlinga meta pagatavoja Heizermana firma R-ā. Jaunās ērģeles iesvētīja 21. 12. 1886. 1891—92 Neiburgera (sk.) vadībā un pēc viņa meta pilnīgi pārbūvēja kapsētas kapellu. 1894 b-ai ierīkoja zibens vadus: 1. vertikālu vadu uzstādīja no b-as torņa smailes un 2., horizontālu vadu no P. tēla b-as a. galā pār visu jumta kori līdz tornim. 1896 namdaņu meistars Mednis un skārdnieku meistars Maršics izdarīja torņa smailes remontu. 1896 stiklinieks E. Tode pagatavoja sakristejas logiem stikla gleznas ar četru evaņģelistu attēliem. 1905—06 O. Hofmana (sk.) vadībā pamatīgi izlaboja b-as

r. fasādi līdz ar baroka portāliem. Fasādē gandrīz $\frac{1}{2}$ no visiem akmeņiem atvietoja ar jauniem un no portāliem nokasīja ellās krāsojumus. 1910—12 pēc prof. Henrija fon der Veldes meta Valņu ielā 22 uzcēla draudzes namu ar mācītāju dzīvokļiem, pārvaldes telpām, lielāku draudzes zāli un dažām veikalu telpām; ēkas būvi vadīja arhitekts B. Bilenšteins. 25. 7. 1915 pēc kara iestāžu pavēles no b-as torņa noņēma 4 zvanus, ko evakuēja uz Nižņij-Novgorodu, kur tie palikuši (sk. arī att. 11. sēj. 21492. lp.). — A v o t i: Rātes un namnieku priekšstāvju rēķini par P. b-as jaunbūvei ienākušām un izdotām naudas summām 1408—09, R-as pilsētas iekšējā archīvā; P. b-as tiesas protokoli 1614—36 un 1642—1905, P. b-as archīvā. — Lit.: *Hupel, Nordische Miscellaneen* (1781—91, 15—17 un 1792—97, 13—14); *L. Bergmann, Versuch einer kurzen Geschichte der Rigaer Stadtkirchen* (1792); *Geschichte der Petri-Kirche zu Riga* (*Rigasche Stadtblätter*, 27—46, 1848); *Gutzeit, Zur Geschichte der Kirchen Riga* (*Mitteil. aus d. liol. Gesch.*, X (1865); *Becker, Die alten Kirchen in Riga* (*Notizenblatt des Technischen Vereins*, 7, 1867); Izvilkumi no būvrēķiniem (1456), pēc Broces (*Mitteil. a. d. liol. Gesch.*, XIV, 489—490); *Rigasche Stadtblätter*, 3—5, 1871; *Rigascher Almanach* (1872, 1876); *Girgensohn, Zur Baugeschichte der Petri-Kirche* (*Mitteil. a. d. liol. Gesch.*, XVI, 180—221); *W. Bockslaff, Kunstgeschichtliche Bemerkungen über die Petri-Kirche zu Riga* (*Mitteil. a. d. liol. Gesch.* XIV, 236—175); *Anton Buchholtz, Zur Baugeschichte des St. Petrithurmes 1666—1690* (*Sitzungsberichte d. Gesellsch. f. Gesch.*, 1891); *C. Mettig, Zur Topographie Rigas im 15. Jh.* (*Sitzungsber.*, 1892); *W. Neumann, Das mittelalterliche Riga* (1892); *A. Poelchau, Die Marmorkanzel*

der Petri-Kirche (Rigaer Almanach, 1895); A. Poelchau, Führer durch die St. Petri-Kirche zu Riga (1901); Alv. Buchholcs, P. b-as ģeometriskā ass (Latv. būv- inženieru biedribas žurnāls, 1924); P. Kampe, 18 g. s. baroka altāri R-as ev.-lut. b-ās (L. U. raksti, arhitektūras fakultātes sērija I, 4, 1931).

10/01

Izdevums pārbaudīts

(norādīt datumu, iniciālus,
iespējamos defektus)

19.03.98. J

Pārbaud. 19. III. 98.

no P. laist.

LB. 115.1000.

11 DEC 1937

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309069596

4

2